

tických pozíc podaly práce Lotzeka, Schleiera, a Bertholda k problematice analýzy a kritiky Meineckovy koncepcie historizmu.

Jaroslav Kudrna

Skúsenosti Októbra a ďalších socialistických revolúcií

Sovietsky ľud spolu s pokrokovou verejnosťou celého sveta vrátane všetkého československého ľudu roku 1982 oslávil 65. výročie Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie ako aj 60. výročie utvorenia Zväzu sovietskych socialistických republík.

Týmto svetodejinným udalostiam v jubilejnom roku venovala oprávnene osobitnú pozornosť aj naša historiografia. Slovenské pedagogické nakladateľstvo v Bratislave vydalo v r. 1982 cennú historicko-politickú publikáciu významného slovenského historika — člena korešpondenta CSAV a SAV Samuela Cambela, riaditeľa Historického ústavu SAV, pod názvom: „Skúsenosti Októbra a ďalších socialistických revolúcií“ (320 strán). Autor v práci urobil podrobný historicko-politický a komplexný rozbor predpokladov vzniku, priebehu a víťazstva Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie v Rusku, vzniku veľkého mnohonárodnostného federatívneho štátu ako aj socialistických revolúcií po druhej svetovej vojne v krajinách strednej a juhovýchodnej Európy a niektorých krajinách Ázie.

Z hľadiska metodologického sa autor dôsledne pridržiaval dialekticko-historickej metódy. Z hľadiska štruktúry prácu v rozsahu 320 strán autor rozdelil na úvod, štyri časti, záver a zoznam použitej literatúry a prameňov. Treba v plnom rozsahu súhlasiť s autorom, ako to konštatuje v úvode práce, že táto kniha uvádza čitateľa do oblasti leninskej teórie revolúcie, približuje a sprostredkuje mysliteľský odkaz V. I. Lenina pre dnešok, pomáha chápať jeho zmysel v podmienkach súčasného sveta. A v tomto spočíva význam a užitočnosť štúdie dejín Októbrovej revolúcie i dejín ďalších socialistických revolúcií pre dnešnú mladú generáciu.

V prvej časti sa zaoberá presunutím centra svetového revolučného hnutia do Ruska, pričom v chronologickom slede analyzuje ruskú spoločnosť na prelome epoch. Čitateľovi približuje sociálno-ekonomický rozvoj sovietskeho Ruska na začiatku 20. storočia. Zvláštnu pozornosť venuje vývoju robotníckeho hnutia a konkrétne vzniku a založeniu Sociálnodemokratickej robotníckej strany Ruska (SDRSR) a činnosti V. I. Lenina a jeho teoretickým prácam, v ktorých rozviedol ciele a naplnenie historickej úlohy robotníckej triedy o nastolenie diktatúry proletariátu. Pre splnenie tohto cieľa bolo potrebné vytvorenie pevnej, ideovo a organizačne zomknutú a disciplinovanú stranu a takou sa pod vedením V. I. Lenina stala strana boľševikov, ktorá pripravila a viedla prvú ruskú buržoáznodemokratickú revolúciu v r. 1905—1907. Táto revolúcia sa stala prí-

pravou novej proletárskej revolúcie, tak ako to vyjadril V. I. Lenin, že „... Bez generálnej skúšky r. 1905 by víťazstvo Októbrovej revolúcie r. 1917 nebolo možné“.

Jadrom celej práce je druhá časť uvedená nadpisom: Veľká októbrová socialistická revolúcia — prvá víťazná socialistická revolúcia v histórii. V tejto časti je zhrnuté teoretické myšlienkové bohatstvo socialistickej revolúcie rozpracované V. I. Leninom a pod jeho vedením realizované ruským proletariátom. Tak ako prvá časť práce je táto rozdelená na podkapitoly, v ktorých vysvetľuje predpoklady socialistickej revolúcie v Rusku. Vznik a priebeh februárovej buržoáznodemokratickej revolúcie v Rusku a jej prerastanie do revolúcie socialistickej. V tejto súvislosti autor akcentuje nesmierne historicko-politický význam Aprílových téz V. I. Lenin, v ktorých dospel k záveru, že jedinou možnou formou diktatúry proletariátu v Rusku je republika soviетov robotníckych, vojenských a roľníckych zástupcov. Po júlových udalostiach rozhodujúcu úlohu zohrala príprava na ozbrojené povstanie, tak ako boli formulované v uzneseniach VI. zjazdu strany bolševikov na uchopenie moci proletariátom a dedinskou chudobou. Nie je preto náhodné, že práve v tom čase V. I. Lenin napísal významné dielo „Štát a revolúcia“, v ktorom hovorí o robotnícko-roľníckom štáte a o základných úlohách proletariátu v socialistickej revolúcii. Práve toto Leninovo dielo má obrovskú hodnotu a je cenným zdrojom pre marxisticko-leninské učenie o diktatúre proletariátu. Stalo sa východiskovým stanoviskom aj pre pochopenie vzniku, priebehu a uskutočnenie ďalších socialistických revolúcií. Vladimir I. Lenin tu okrem iného uvádza: „Prechod od kapitalizmu ku komunizmu musí vytvoriť veľmi mnoho rozmanitých foriem, ale podstata bude pritom nevyhnutne jedna: diktatúra proletariátu.“ (V. I. Lenin: Štát a revolúcia. Spisy, 25 zv., Bratislava, SVPL 1955, str. 373) Októbrové ozbrojené povstanie dokumentuje víťazstvo leninskej koncepcie ozbrojeného povstania, ktoré prerástlo vo víťaznú socialistickú revolúciu, ktorá po prvýkrát v dejinách ľudstva vytvorila nový socialistický typ štátu, na čelo ktorého sa postavila vláda robotníkov, roľníkov, vláda diktatúry proletariátu.

Po víťaznej revolúcii sovietske Rusko pristúpilo k výstavbe socializmu. V prechodnom období od kapitalizmu k socializmu bolo potrebné riešiť také základné otázky, ktoré boli rozpracované len v teoretickej rovine a teraz ich bolo potrebné realizovať v konkrétnej politicko-spoločensko-ekonomickej praxi. Išlo o uplatňovanie formy diktatúry proletariátu, otázky upevňovania zväzku robotníckej triedy s roľníctvom a realizáciu princípu sebaurčenia národov a jej uskutočňovanie z hľadiska štátoprávneho usporiadania na princípe socialistickej federatívnej štátnosti.

Formálnoprávne sa utvoril mnohonárodnostný sovietsky socialistický federatívny štát na I. zjazde soviетov dňa 30. decembra 1922 na zásadách dobrovoľnosti a zachovania národnej zvrchovanosti každej sovietskej republiky. Sovietsky príklad tak pred šesťdesiatymi rokmi ukázal celému pokrokovému

ľudstvu, ako vyriešiť národnostnú otázku, ako odstrániť nerovnoprávnosť národov a národností a zjednotiť národy v jeden socialistický štátny celok na princípe socialistickej federácie v záujme vybudovania spravodlivej socialistickej spoločnosti.

Preto víťazná Októbrová socialistická revolúcia z hľadiska vytýčených a predovšetkým realizovaných cieľov mala a má obrovský význam a stala sa rozhodujúcim faktorom svetového vývoja.

V podmienkach Rakúsko-Uhorska našli mimoriadny ohlas uznesenia II. všeruského zjazdu sovietskych a sovietskej vlády Dekrét o mieri a Deklarácia práv národov Ruska (z 15. 11. 1917), ktoré proklamovali právo národov na sebaurčenia až do oddelenia a vytvorenia samostatného štátu. Z tohto aspektu potom autor hodnotí rozpad Rakúsko-Uhorska a vznik Československej republiky. Padol tak u nás stáročný národnostný útlak, český národ získal opäť svoju štátnosť a národnú slobodu a slovenský národ v ňom priaznivejšie podmienky pre svoj národný vývin. Vznikom ČSR vznikli aj lepšie podmienky pre rast triedneho uvedomenia proletariátu, pre jeho zápas o zvrhnutie kapitalizmu a vybudovanie sociálne a národnostne spravodlivej spoločnosti.

Sovietsky socialistický štát sa stal centrom revolúčných, protikapitalistických síl, zárodkom svetovej socialistickej sústavy. Podstatné črty Októbrovej revolúcie a socialistickej výstavby spoločnosti, ako ich charakterizuje autor publikácie v tretej časti práce pod názvom: „Ľudovodemokratické a socialistické revolúcie po druhej svetovej vojne“.

Víťazstvom ľudovodemokratických a socialistických revolúcií na sklonku druhej svetovej vojny a po nej prerastol socializmus rámec jednej krajiny a stal sa svetovou sústavou. Jej vznik bol druhou najväčšou udalosťou svetových dejín po víťazstve Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie. Autor správne zdôrazňuje, že mocensko-politické a hospodárske premeny v ľudovodemokratických štátoch boli výsledkom priaznivých vonkajších pomienok, ktoré vznikli v dôsledku rozhodujúcej úlohy Sovietskeho zväzu pri porážke fašizmu, ale predovšetkým vnútorného vývoja týchto krajín.

V tejto časti najprv poukazuje na situáciu po siedmom kongrese Komunistickej internacionály a potom analyzuje priebeh národnooslobodzovacieho boja, vznik a revolučné premeny v ľudovodemokratických štátoch. Čitateľ tak dostáva plastický pohľad na hospodársku a sociálnu štruktúru týchto štátov v súvislosti so stručným uvedením medzinárodnej politickej situácie i zámerov a hospodársko-politických cieľov kapitalistických západných štátov — predovšetkým — USA a Veľkej Británie. Oprávnen najväčšiu pozornosť venoval autor priebehu a realizácii národnej a demokratickej revolúcie a jej prerastania do revolúcie v Československu.

Autor akcentuje skutočnosť, že víťazstvo socialistickej revolúcie v Československu nebolo výsledkom mechanického kopírovania skúseností bolševikov z r. 1905—1907 a z r. 1917. Akékoľvek mechanické analyzovanie v tomto sme-

re by odporovalo podstate leninskej teórie socialistickej revolúcie. Komunistic-
ká strana Československa a ostatné revolučné robotnícke strany v ľudovode-
mokratických štátoch dokázali v rokoch 1944 a nasledujúcich zvoliť taký po-
stup a takú formu prístupu k socialistickej revolúcii, ktoré im pomohli sústre-
diť rozhodujúce ľudové prúdy národov spoločným smerom k progresívnemu
vývoju.

V štvrtej časti potom poukazuje na význam svetovej socialistickej sústavy
a na cesty jej ďalšieho rozvoja.

Socializmus sa ako sociálno-ekonomická formácia zrodila a vyrástol v dôsled-
ku pôsobenia objektívnych zákonov spoločenského vývoja. Preto idey socializ-
mu dnes nachádzajú praktické uplatnenie vo veľkej skupine krajín Európy,
Ázie, Latinskej Ameriky a Afriky.

Svojím obsahovým zameraním je a bude recenzovaná práca neustále poli-
ticky veľmi aktuálna, nakoľko ide o spracovanie takej problematiky, ktorá v zá-
kladných smeroch a to v tom najprogresívnejšom zmysle poznačila vývoj
ľudskej spoločnosti.

Práca je napísaná na vysokej odborno-politickej a teoretickej úrovni a vo
svojej komplexnosti znamená veľký materiállový, ale aj faktografický prínos
pre poznanie súvislostí a budovaniu socialistickej štátnosti a vytvoreniu svetov-
vej socialistickej sústavy. Publikácia je prínosom nielen pre politicko-teoretic-
ký front vo všeobecnosti, pre učiteľov dejepisu a široký front lektorov a propa-
gandistov, ale aj pre štátoprávnu historiografiu. Aby uvedené konštatovanie
nebolo chápané zúžene, možno zodpovedne konštatovať, že si zaslúži pozornosť
najširšej čitateľskej verejnosti. Dôležitosť analyzovanej a hodnotnej problema-
tiky ju na to predurčuje.

Florián Sivák

*Světová socialistická soustava v 50. letech, 1—3, Academia, Praha 1982,
571 stran*

Za sedm let po dvousvazkové práci *Formování světové socialistické sousta-
vy 1944—1949* (Praha 1975), (recenze v *Právněhistorických studiích* 21),
připravil autorský kolektiv opět pod vedením V. Melichara třídílnou práci,
která je zaměřena na popis vývoje socialistických zemí Evropy, Asie a Latinské
Ameriky v období 50. let. V naší literatuře nejde o práci ojedinělou (viz např.
S. Cambel a kol.: *Světová socialistická soustava*, Bratislava 1981), ale rozsah
i celková struktura ji staví na přední místo v této oblasti.

Úvodní část I. dílu je koncipována jako syntetizující popis vývoje meziná-
rodních vztahů v zkoumaném období. Autoři zde připomínají důsledky rozpadu
protihitlerovské koalice a posléze rozpoutání studené války na přelomu 40. a
50. let na vnitřní i mezinárodní poměry jednotlivých zemí. Pozornost je rovněž